

Randers Kommune

Spot på ressource- og relations-orienterede samspil

Evaluering af Randers Kommunes ICDP-projekt på daginstitutionsområdet.

November 2010

Indholdsfortegnelse

1. Indledning, evalueringens formål og læsevejledning	3
2. Kort præsentation af ICDP	4
3. Projektets strategier og tilrettelæggelse i praksis	6
4. Erfaringer med brug af ICDP og narrativer i det pædagogiske arbejde i Randers Kommunes daginstitutioner	8
5. Styrker og forbedringspotentialer i projektforløbet, som de opleves af projektdeltagerne i Randers Kommune	15
6. Projektets resultater og mulig effekt på længere sigt med henblik på at forebygge og begrænse udsathed i daginstitutioner	16

”Der findes ingen modvillige eller usamarbejdsvillige mennesker. Det, der findes, er din egen mangel på fleksibilitet eller manglende evne til at skabe forståelse eller overensstemmelse”. (Ole Fogh Kirkeby om forandringer).

1. Indledning, evalueringens formål og læsevejledning

Randers Kommune har i perioden august 2008 til august 2010 gennemført særlige kompetenceudviklingsforløb på daginstitutionsområdet om tidlig opsporing og inklusion af udsatte børn. De gennemførte kompetenceudviklingsforløb indgår som en del af et samlet tværkommunalt læringsforløb for en række udvalgte kommuner i samarbejde med KL og finansieret af Bikubenfonden. Projektansvarlige for Randers Kommune var Merete Løkkegaard, Leder af daginstitutionerne og Dorte Le Coq, Pædagogisk Konsulent.

Randers Kommune deltog i to forskellige projekter som indgik i det tværkommunale forløb for daginstitutioner. Det ene projekt handlede om brug af narrativer i det pædagogiske arbejde. Her deltog Kærnehuset og Dragonvejens børnehave fra Randers Kommune. Evalueringen af det samlede landsdækkende forløb om narrativer findes på KLs hjemmeside med følgende titel: "Narrativer som redskab i tidlig opsporing og inklusion af udsatte børn".

Det andet projekt handlede om tidlig indsats for udsatte børn, hvor kommunen tog udgangspunkt i ICDP-modellen (International Child Development Program) og sammen med GR-psykologerne iværksatte et særligt kompetenceudviklingsforløb for to ledere/medarbejdere i kommunens deltagende daginstitutioner. I dette projekt deltog ti (oprindeligt 12) daginstitutioner fra Randers Kommune, som gennem forløbet blev undervist i ICDP-metoder, som en vej til at forebygge og begrænse udsathed i daginstitutioner. Fokus i dette uddannelsesforløb var den voksne omsorgsperson og dennes møde med barnet og handlede således om opbygning af medarbejdernes ressource- og relationskompetencer i daginstitutionerne.

Evalueringen i denne rapport har alene fokus på Randers Kommunes del af det tværkommunale Bikuben/KL-projekt i forhold til det kompetenceudviklingsprojekt, som handler om ICDP-metoder. Evalueringen undersøger, om brugen af ICDP metoder kan medvirke til at forebygge og begrænse udsathed i daginstitutioner. Der tages i den forbindelse udgangspunkt i holdninger og opfattelser hos det pædagogiske personale i de deltagende daginstitutioner og gennem deres perspektiver og erfaringer afdækkes tendenser, der viser, om ICDP-metoder i det pædagogiske arbejde kan styrke indsatsen for udsatte børn.

Evalueringen er udarbejdet af Annie Røn, som er tilknyttet GR-psykologerne som freelance konsulent, hvor hun varetager uafhængige analyse- og evalueringssopgaver. Denne evaluering er således foretaget i samarbejde med de medarbejdere fra Randers Kommune, som har deltaget i kompetenceudviklingsforløbet. De konsulenter fra GR-psykologerne, der har varetaget uddannelsesforløbet, er ikke inddraget i evalueringen.

Evalueringen skal ses som et supplement og en, i forhold til Randers Kommune, konkret uddybning af den samlede evaluering af Bikuben/KL-projektet, som findes på KLs hjemmeside og publiceret i hæftet "Tidlig indsats gør en forskel".

Evalueringen tager udgangspunkt i resultaterne fra fire fokusgruppeinterviews dels med deltagerne fra kommunens netværksgrupper i projektperioden, dels med "forfatterne" til indsendte narrativer¹. De indsendte narrativer beskriver medarbejdernes brug af ICDP-metoderne i praksis og resultaterne heraf, som de opleves af de involverede medarbejdere fra kommunens deltagende institutioner.

¹ Narrativer er i denne sammenhæng positive og konkrete historier om udvalgte børn, som samtidig indeholder nogle tydelige udviklings- og læringspointer (paradigmecases).

Interviewene er alle gennemført af Annie Røn, som har anvendt en semistruktureret spørgeguide til at sikre den røde tråd i interviewet og samtidig gøre det muligt at sætte fokus på de forskellige perspektiver, der opleves vigtige af respondenterne.

Der anvendes en deskriptiv evaluering med inspiration fra virkningsevalueringens modellen². Valget af denne model skyldes ønsket om en evaluering med fokus på at samle og tydeliggøre projektdeltagernes (pædagogernes) opfattelser og vurderinger af effekterne af projektet.

Læsevejledning

Denne rapport indledes med en kort præsentation af ICDP. Herefter følger i afsnit 3 en beskrivelse af projektets strategier, konkrete arbejdsgange og initiativer, som det er effektueret i Randers Kommune. Afsnit 4 beskriver erfaringer med brug af narrativer fra de 10 involverede daginstitutioner i Randers Kommune. Afsnit 5 redegør for styrker og forbedringspotentialer i projektet, som de opleves af kommunens projektdeltagere. Endelig indeholder afsnit 6 en kort sammenfatning og perspektivering af resultaterne i et længerevarende perspektiv med henblik på en vurdering af ICDP som en metode til at forebygge og begrænse udsathed i daginstitutioner. Der er gennem rapporten løbende inddraget citater, som er fremhævet i særlige tekstbokse markeret med blå. Disse citater stammer alle fra de gennemførte fokusgruppeinterview med kursusdeltagerne og enkelte institutionsledere.

2. Kort præsentation af ICDP

ICDP fokuserer på at opbygge de voksnes ressource- og relationskompetencer, så de som omsorgspersoner og vejledere kan indgå i et anerkendende og udviklingsstøttende samspil med børnene, herunder udsatte børn. En central pointe i programmet er en grundlæggende antagelse om, at den måde, de voksne omsorgspersoner oplever og beskriver barnet på, har afgørende betydning for den måde, barnet mødes på, og de udviklingsmuligheder barnet får.

Børn har brug for en god kvalitet i samspillet med den voksne, og den voksnes evne til at skabe et trygt og tillidsfuldt samspil er afgørende for barnets mulighed for at udvikle sit potentiale og for de fortællinger, omgivelserne og barnet skaber om sig selv og de øvrige børn.

Et kardinalpunkt i ICDP-modellen er, at der findes mange mulige fortolkninger af virkeligheden i samspillet mellem mennesker, men en objektiv virkelighed findes ikke. Nye fortolkninger af virkeligheden giver nye handlemuligheder i samspillet, og i det personlige perspektiv giver det barnet nye muligheder for at udvikle sider af sig selv og opnå nye selverkendelser.

De voksne omsorgspersoner har stor betydning i forhold til at definere virkeligheden og de "sande" fortolkninger for barnet. Den voksne kan vælge perspektivet, og hvad der fokuseres på, ligesom kulturen har stor betydning for fortolkningen af de konkrete oplevelser. Et barn, der spiser meget, kan f.eks. blive opfattet som et grådigt barn eller som et barn med en god og sund appetit. Det

² Dahler-Larsen m.fl.: "Idégrundlag bag virkningsevaluering" og "Nye veje i evaluering".

afhænger i høj grad af den kultur, de indgår i, og måske også af hvilket køn barnet har, hvor det i nogle kulturer er mere tilladt for drenge end for piger at have en god appetit og spise meget.

Den pædagogiske opgave handler om at hjælpe og støtte barnet til overvejende at se sig selv i et positivt perspektiv ved at fokusere på det positive i fortællingerne om barnet, så barnet herigennem får mulighed for at udvikle en overvejende positiv selverkendelse.

ICDP er således fokuseret på at forstærke barnets ressourcer ud fra et grundlæggende menneskesyn om, at alle rummer ressourcer, og det mennesker vokser af, er et fokus på deres styrker. En forudsætning for dette er, at den voksne omsorgsperson har en positiv opfattelse af barnet. Det særlige ved ICDP i forhold til andre lignende programmer er således fokus på den voksne omsorgspersons opfattelse af barnet som afgørende for den kvalitet i samspillet, som det er muligt at opbygge.

Et fundamentalt element i ICDP handler således om at arbejde med en redefinering af den voksne omsorgspersons opfattelse af barnet for herigennem at give plads til, at barnet kan udvikle sig mere positivt.³

ICDP er opdelt i otte samspilstemaer, hvor de første fire handler om at skabe en tryk og tillidsfuld relation som grundlag for de øvrige samspilstemaer:

Den følelsesmæssige dialog:

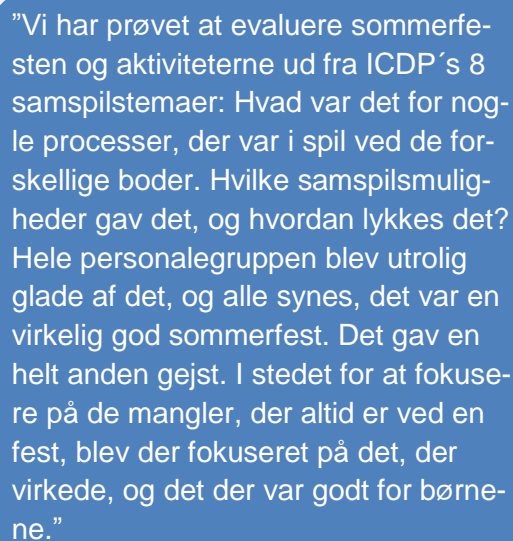
1. Vis, at du holder af barnet
2. Juster dig i forhold til barnet
3. Tal med barnet om det, der optager det
4. Giv barnet ros og anerkendelse

Den lærende dialog:

5. Hjælp barnet til at samle sin opmærksomhed
6. Giv mening til det, barnet oplever
7. Uddyb og forklar

Den vejledende dialog:

8. Vejled barnet (den voksne skal tage lederskabet og sætte grænser på en positiv måde).

”Vi har prøvet at evaluere sommerfesten og aktiviteterne ud fra ICDP’s 8 samspilstemaer: Hvad var det for nogle processer, der var i spil ved de forskellige boder. Hvilke samspilsmuligheder gav det, og hvordan lykkes det? Hele personalegruppen blev utrolig glade af det, og alle synes, det var en virkelig god sommerfest. Det gav en helt anden gejst. I stedet for at fokusere på de mangler, der altid er ved en fest, blev der fokuseret på det, der virkede, og det der var godt for børnene.”

³ Artikel om ICDP af Karsten Hundeide i Skolepsykologi, nr. 7, 2005

3. Projektets strategier og tilrettelæggelse i praksis

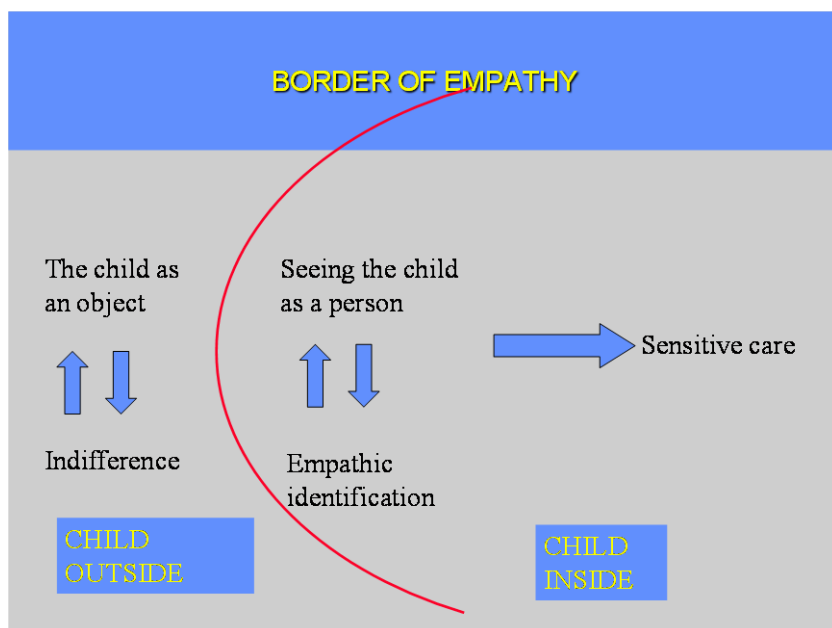
Dette afsnit beskriver, hvordan projektets udvalgte daginstitutioner i Randers Kommune har arbejdet med udvikling af medarbejdernes personlige kompetencer som middel til at forebygge og begrænse børns udsathed i daginstitutioner og samtidig øge både børnenes og medarbejdernes trivsel.

Projektets Strategier og værdier

ICDP-projektet i Randers Kommune bygger på en tro på, at mennesker udvikler sig i tæt samspil med de omgivelser, de indgår i. Strategien handler om at arbejde med den voksnes rolle i samspillet og via kompetenceudvikling i ICDP-metoder igangsætte en personlig udvikling for medarbejderne i daginstitutionerne, der forbedrer deres evne til at se og forstå barnets handlinger ud fra intentionen og se dem i sammenhæng med de samspil, børnene indgår i og er en del af.

Kompetenceudviklingsforløbet bygger således samtidig på en opfattelse af, at børns trivsel afhænger af, at de bliver set, mødt og forstået ud fra deres intentioner. Det kræver, at den voksne omsorgsperson er i stand til at opbygge en god og positiv relation til barnet og derigennem få et nært kendskab til barnets tanker og adfærd, så de er i stand til at forstå barnet og kan hjælpe barnet både med at forstå egne og andres handlinger ud fra et positivt perspektiv.

Der arbejdes med den såkaldte "zone for intimitet", hvor det er bestemmende for den omsorg, barnet får af den konkrete omsorgsperson, om barnet er inden for zonen for intimitet eller udenfor.

net får af den konkrete omsorgsperson, om barnet er inden for zonen for intimitet eller udenfor.

De, som er inden for zonen, er mennesker, som omsorgspersonen er glad for, og som har betydning. De, som er uden for zonen, betragtes mere som objekter, som omsorgspersonen har en funktion eller en bestemt opgave med, men som herudover ikke har betydning.⁴

Den voksne omsorgsperson skal hjælpe med at give mening til den enkeltes oplevelser og i

forlængelse heraf sikre, at alle får mulighed for at udnytte deres potentialer bedst muligt. Det kræver indsigt i og glæde ved barnet. Herudover fordrer det et ønske om at skabe et fællesskab, der tager de nødvendige hensyn for at skabe plads til alle, der profiterer af fællesskabet. I den forståelse opfattes forskellighed som en udviklingsfaktor, og alle deltager aktivt og værdsættes som dem, de er.

⁴ "Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice" af Dion Sommer, Ingrid Pramling Samuelsson og Karsten Hundeide s. 108, 2010

Fokus for kompetenceudviklingsforløbet var den voksne omsorgsperson med en præcisering af den voksnes ansvar for at udvikle en god relation til alle børn – også dem, der umiddelbart kræver noget mere, og som kan give den voksne omsorgsperson en følelse af afmagt og frustration.

Deltagerne blev fra starten af forløbet gjort bekendt med, at en forudsætning for at tilegne sig og anvende de nye metoder er, at man tør involvere sig selv personligt og reflektere over egen adfærd.

Personlig involvering fordrer bevidsthed og ønske om at arbejde med egne blokeringer. Vi indeholder alle nogle tilladte og forbudte følelser og nogle "blinde pletter", og det fylder langt mere i hverdagen og i måden, vi arbejder på (ikke mindst for vores selvopfattelse), end vi er bevidste om. En tilbageholdenhed f.eks. over for at holde en vanskelig samtale behøver ikke at handle om, at man er bange for, hvordan det andet menneske vil reagere på samtaleens indhold. Det kan ofte handle om en ubevidst frygt for, hvordan man selv vil reagere på den andens reaktion.

I arbejde, som involverer andre mennesker og særligt børn, er det nødvendigt, at fagpersonerne har empati med dem, de er sammen med og måske gerne "vil noget med". Dette kan ikke gøres uden en personlig involvering.

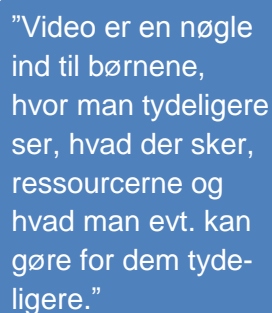
Virkeligheden er noget, der skabes gennem sprog og interaktioner mellem mennesker. For at ændre andres adfærd er det nødvendigt at ændre egen adfærd. Det stiller høje krav til de personlige kvalifikationer og til arbejdet med at udvikle de personlige kvalifikationer.

Samtidig er det nødvendigt, at de voksne omsorgspersoner også har empati med sig selv og er bevidste om, hvordan de bruger sig selv og inddrager henholdsvis det faglige rum, det personlige rum og det private rum. I den sammenhæng er det vigtigt, at den voksne omsorgsperson bruger og involverer sig selv og personlige kvalifikationer og samtidig formår at værne om det, der er privat og egen privatsfære, så de fastholder sig selv og undgår at brænde ud. Dette kan også handle om en beskyttelse af barnet fra den professionelle voksnes privatsfære, som barnet ikke har udbytte af at blive involveret i.

Tilrettelæggelse i praksis

Projektet i Randers Kommune blev konkret bygget op omkring 12 projektinstitutioner, som blev udpeget af forvaltningen ud fra en vurdering af den sociale belastningsgrad i det område, institutionen var placeret i.

De udvalgte projektinstitutioner fik herefter tilsendt en mail med tilbud om finansiering af en uges grundkursus i ICDP (ICDP 1) for to af institutionens ansatte, og yderligere finansiering af en uges overbygningskursus (ICDP 2) ligeledes for to af institutionens ansatte. Dette overbygningskurset kvalificerede deltagerne til at varetage vejledningsfunktion i ICDP, og samtidig fik deltagerne titel af vejleder.

"Video er en nøgle ind til børnene, hvor man tydeligere ser, hvad der sker, ressourcerne og hvad man evt. kan gøre for dem tydeligere."

Hver af de 12 projektinstitutioner fik yderligere finansieret indkøb af et videokamera til brug for løsning af de konkrete opgaver, som indgik som en del af kursusforløbet, og generelt til at

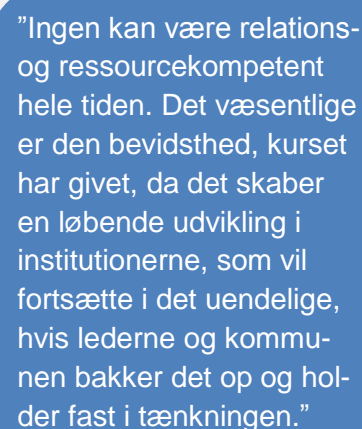
fastholde den ønskede udvikling af den pædagogiske praksis med udgangspunkt i ICDP.

I løbet af projektperioden valgte to projektinstitutioner at afbryde projektforsløbet pga. nogle særlige omstændigheder. De deltagende projektinstitutioner i hele forløbet var således: Børnehaven Bredstrupgade, Børnehuset Jennumparken, Grønnegade, Havndal Børnehave, Hørhaven, Lions Vuggestue, Nyvang Børnegård, Nyvang Vuggestue, Platangårdens Vuggestue og Vuggestuen Solsikken.

I forlængelse af kursusforløbet blev der i alle projektinstitutioner holdt foredrag for alle personalegrupper i ressource- og relationspædagogik, hvorefter der blev etableret netværksgrupper i sparringsteams med tre daginstitutioner i hver gruppe. Disse grupper mødtes efterfølgende to til tre gange med efterfølgende konsulentsparring. De enkelte projektinstitutioner modtog desuden hver tre opfølgende konsulentbesøg som en del af forløbet. Herudover blev der udvalgt to ressourceinstitutioner til at deltage i det tværkommunale Bikuben/KL-projekt om brug af narrativer, da projektinstitutionerne var meget optaget og bundet af arbejdet med ICDP.

I forhold til sikring af den ledelsesmæssige opbakning i institutionerne er det væsentligt at bemærke, at forvaltningen i forbindelse med udvælgelsen af de konkrete deltagere til de to kurser opfordrede institutionerne til at vælge en leder og en pædagog. Flere institutionsledere valgte imidlertid at sende to pædagoger i stedet for selv at tage den ene plads ud fra en vurdering af, at det ville øge muligheden for at omsætte metoderne i praksis og dermed give ICDP en større gennemslagskraft.

Da forvaltningen fortsat vægtede den ledelsesmæssige opbakning og støtte til projektet, blev det i samråd med institutionslederne besluttet at samle lederne fra projektinstitutionerne 3-4 gange årligt, hvor de blev orienteret om projektets fremdrift, og der blev udvekslet erfaringer omkring, hvordan de som ledere kunne sikre den størst mulige opbakning og prioritering af projektet i institutionerne. Samtidig blev møderne brugt til gensidig inspiration og generelt udveksle erfaringer med projektet.

”Ingen kan være relations- og ressourcekompetent hele tiden. Det væsentlige er den bevidsthed, kurset har givet, da det skaber en løbende udvikling i institutionerne, som vil fortsætte i det uendelige, hvis lederne og kommunen bakker det op og holder fast i tænkningen.”

4. Erfaringer med brug af ICDP og narrativer i det pædagogiske arbejde i Randers Kommunes daginstitutioner

Uddannelsesforløbet blev som nævnt tilrettelagt med et målrettet kursusforløb for to ansatte i hver af de udvalgte projektinstitutioner. Kursusforløbet vekslede mellem oplæg og konkrete ”hjemmeopgaver” for at sikre omsætningen af kurset i praksis. Der skulle blandt andet arbejdes med kursusdeltagerens egne beskrivelser af samspil (narrativer) og videooptagelser af samspil mellem børn og voksne, som bagefter blev analyseret både med henblik på at tydeliggøre barnets ressourcer og fremhæve den voksnes styrker i samspillet.

Gennem fokusgruppelinterviewenes afdækning af erfaringerne er det især tre emner, der har været berørt:

- Pædagogisk udvikling og faglig stolthed
- Brug af video som pædagogisk metode
- Anvendelse af ICDP i en styrket indsats for de udsatte børn og deres familier

Pædagogisk udvikling og faglig stolthed

Fokusgruppelinterviewene med deltagerne i kursusforløbet om ICDP gav samstemmende den tilbagemelding, at de har haft stort udbytte af forløbet – både personligt og fagligt.

Der gives bl.a. udtryk for, at det har betydet meget for både børn og voksne i institutionerne, når der gennemgående fokuseres på det, der virker, og det man er god til. Det betyder samtidig, at det hele ikke "bliver så tungt", når der fokuseres på ressourcerne, og alene derfor opleves det pludselig, som om de udsatte børn ikke længere fylder så meget.

"Særlig tanken omkring personalet og det, at man skal arbejde med sig selv og ændre sig selv, giver rigtig god mening og har flyttet meget."

Kursusdeltagerne fastslår, at det har betydet meget for udbyttet af kursusforløbet, at det har været så direkte omsætteligt og har givet medarbejderne nogle konkrete redskaber, de kan bruge i hverdagen – også når det handler om at tackle konfliktfyldte episoder, eller når det måske handler om en svær samtale med forældre eller en kollega. Her giver deltagerne udtryk for, at de oplever, at der er tre niveauer i forhold til at bruge redskaberne og metoderne:

- Første niveau er børnene – det er alle projektinstitutioner godt i gang med, og institutionsrepræsentanterne oplever, at det har været nemt og meget givende i forhold til at forbedre samspillet og skabe en positiv udvikling hos et barn.
- Andet niveau er forældrene – det har krævet lidt mere øvelse i - og erfaring med ICDP-metoderne. En del af projektinstitutionerne har prøvet metoderne af f.eks. i forhold til en svær forældresamtale og er blevet overraskede over udbyttet. I den forbindelse gives der bl.a. udtryk for, at det i virkeligheden ofte handler om at få ændret forældrenes syn på barnet og få forældrene bekræftet i, at de er gode nok, og her er det utrolig givtigt at påpege alle barnets styrker, så forældrene også får fokus på dem.
- Tredje niveau er kollegaerne – det er sværere at tage hul på, for det handler i høj grad også om at få opbygget så stor en tillid til hinanden, at det er tilladt at spørge ind til hinandens praksis og opfatte det som en måde at udvikle sin faglighed på. Enkelte projektinstitutioner arbejder på denne måde og giver udtryk for, at det medvirker til at øge og bevidstgøre fag-

"I forhold til forældrene virker det også rigtig godt: De gør jo, hvad de kan. Den med: *han eller hun er bare så træls* - den findes ikke længere. Hvis du vil ændre andre, skal du starte med at ændre dig selv."

ligheden, men det kræver stor tillid og løbende anerkendelse af hinandens indsats, så det sikres, at den gensidige kollegiale interesse forstås ud fra et positivt perspektiv.

”Vi har altid været inkluderende, men vi er det alligevel på en anden måde nu.”

Der gives udtryk for, at bare det at beslutte sig til at ”gribe hinanden i noget godt” kan virke banalt, og alligevel betyder det utrolig meget, at både børn og voksne hele tiden bliver gjort opmærksom på alt det gode, de gør, i stedet for kun at høre om det, der burde forbedres. Det anføres i den forbindelse, at kursusforløbet i høj grad har tydeliggjort, hvad det vil sige at arbejde og være anerkendende.

Samtidig peges der på, at det i virkeligheden er en grundlæggende del af vores kultur at bruge meget tid på at snakke om det negative og det og dem, der ikke fungerer.

Afprøvning af kursusforløbets metoder i praksis har tydeligt vist, at det giver overskud at fokusere på det, der virker, og dermed er der et overskud af energi, der også skaber forbedringer. Herudover medvirker det til at skabe klarhed over, hvad der virker, og hvad der skal holdes fast i under den løbende pædagogiske udvikling i institutionerne.

Der gives udtryk for, at det kan være svært at sige noget til kollegaerne om konkrete episoder og tilgange til børnene. Her gælder det om at finde de gyldne øjeblikke og det positive og tale sammen ud fra et positivt perspektiv. Det kræver en kulturændring at fastholde det positive perspektiv, og her er det igen redskaberne fra ICDP, der skal bruges til at hjælpe udviklingen på vej.

Der gives udtryk for, at det kræver øvelse at arbejde med et ressource- og relationsorienteret perspektiv. Det opleves imidlertid som om, at et positivt fokus er meget ”smitsomt” i kommunikationen, så det efterhånden bliver mere og mere naturligt.

Endelig peger kursusedtagerne på, at den systematik, som ICDP også indeholder, er med til at tydeliggøre den pædagogiske praksis. Det betyder, at medarbejderne gennem de mundtlige og skriftlige beskrivelser og analyser af samspil bliver mere tydelige på – og ikke mindst bevidste om – hvad de kan, og hvad de gør, og hvad der hos det enkelte barn skal til for at skabe den ønskede forandring. Det styrker medarbejdernes selvværd og øger den fælles faglige stolthed, som igen er en forudsætning for overskud til at se og møde andre mere positivt.

Brug af video som pædagogisk metode

Brug af video i den pædagogiske praksis indgik som et vigtigt redskab i kursusforløbet, og alle deltagere havde til opgave at optage seancer i egen institution og evaluere dem. Det skyldes, at vi-

deoptagelser giver mulighed for at få øje på andet og langt mere, end der kan observeres, mens situationen finder sted. Det handler bl.a. om den kortvarige øjenkontakt, smilet, kropssproget - kort sagt "samspillet".

Kursusdeltagerne giver gennemgående udtryk for, at brugen af video har givet en ny og vigtig indsigt og erkendelse i de relationelle samspil, og der peges på, at det er en god metode til at finde nye løsninger på samspil, som måske er gået i hårdknude. Samtidig medvirker videooptagelser til at blive mere bevidst om de styrker, hver enkelt medarbejder besidder, og som de ofte har brug for hjælp til at opdage.

Der gives udtryk for, at brugen af video har bidraget til at tydeliggøre den voksnes betydning i forhold til et barn, og den forskel en ændret tilgang kan betyde for trivslen, både hos det konkrete barn det handler om, og i forlængelse heraf med en mærkbar afsmittende effekt til den øvrige børnegruppe.

Kursusdeltagerne peger på, at det i starten virkede meget kunstigt at optage video, og hverken børn eller voksne opførte sig naturligt i situationen. Efterhånden som videooptagelser blev brugt mere og mere, ændrede dette sig, og det blev mere naturligt. Brugen af video er imidlertid lidt et ømt punkt. Kursusdeltagerne giver samstemmende udtryk for, at brugen af video i forbindelse med kursusforløbet har været med til at tydeliggøre samspil og både barnets og den voksnes ressourcer i samspillet. De fleste institutioner er dog endnu ikke blevet så fortrolige med at optage video, så selvom ambitionen er der, bliver det endnu ikke brugt så meget.

Der gives udtryk for, at det kræver mere tid og tilvænnning, før video indgår som en naturlig del af arbejdet. Teknisk snilde og et teknikrum ville naturligvis være en rigtig god hjælp til at bruge video mere. Det er dog væsentligt, at kursusdeltagerne føler, at det kræver et vist mod at optage video. Der bruges ordet "præstationsangst" til at beskrive tilbageholdenheden. Videooptagelser er endnu et nyt redskab, og selvom fokus er at forstærke det, der fungerer, er der stadig en tendens til, at den enkelte pædagog, som er i centrum for optagelserne, selv bruger optagelserne til at få øje på egne fejl og mangler.

Det er naturligvis noget, der kan overvindes, når videooptagelser bliver et mere naturligt arbejdsredskab, og flere er blevet mere fortrolige med videoanalyser. Der er dog ingen tvivl om, at hvis der opleves børn, som viser tegn på mistrivsel og samspil, der ikke fungerer, bruges videooptagelser allerede i dag som et redskab til at få fokus på samspillet, tydeliggøre barnets ressourcer og finde løsninger til at forstærke barnets styrker i institutionen.

"Har gennem ICDP fået en gave, der også kan bruges i andre samspilssammenhænge end de rent arbejdsmæssige – det er nogle nye personlige egenskaber, man har fået."

”Har fået en fælles forståelse af, at hvis det, vi gør, ikke virker, så er det os og ikke barnet, der skal gøre noget andet.

I forbindelse med brug af video som en pædagogisk metode understreges det, at det er vigtigt, at de ydre omstændigheder for en videoanalyse er gode. Erfaringen er, at medarbejderne ofte frygter den første gang, de er i centrum for en analyse. Det skyldes en forventning om at få den negative feedback, og som nævnt kan medarbejderne også

selv bruge meget energi på at få øje på egne ”fejl”. Her gives der udtryk for, at det er vigtigt, at ledelsen formår at tage hånd om denne lidt sårbare situation for medarbejderne, så det bliver en god og faglig udviklende oplevelse for medarbejderen at være i centrum for en videoanalyse.

Flere kursusedtagere giver i den forbindelse udtryk for, at de synes, det har været ”fedt” at være i centrum for en videoanalyse og blive gjort opmærksom på alle deres styrker i samspillet med børnene. Det giver energi og glæde, som der kan leves på længe.

I den sammenhæng anbefaler kursusedtagerne, at der fastlægges nogle klare regler i personalegruppen for, hvordan man tager hånd om en videoanalyse, og der samtidig sættes ord på det tillidsfulde aspekt, der handler om at bruge sig selv og turde blive set af andre. Her er det også vigtigt at være god til at anerkende hinanden i det daglige arbejde: ”Det tacklede du godt, den detalje var godt set osv.” Det medvirker samtidig til at øge tilliden til hinanden og forbedre det psykiske arbejdsmiljø. Tilliden til hinanden gør det samtidig nemmere at drøfte mere uheldige episoder, da alle er klar over, at intensionen er at udvikle den pædagogiske faglighed og bidrage til børnenes trivsel og udvikling.

Eksempel på et narrativ: ”I institutionen havde vi en meget stille og indadvendt dreng, der ikke gav meget modspil – heller ikke i hans ansigtsmimik. Jeg fik til opgave at opbygge en relation til ham. Der blev optaget video, og pludselig opdagede vi, at han kiggede og faktisk gerne ville kontakten. Vi voksne så det bare ikke, fordi drengens signaler umiddelbart var så svage, og han fyldte ikke eller var udadreagerende. Da vi analyserede videoen, opdagede vi, at vores tilgang til drengen pludselig havde ændret sig. Vores viden gav os simpelthen en anden tilgang til barnet, og dermed blev relationen/samspillet og barnets adfærd anderledes. Det var meget tankevækkende og lærerigt for personalet at opdage, hvor meget vores adfærd havde betydning for barnets respons. Tænk at ingen havde opdaget, hvor skøn en unge han var, før vi så det via videoanalysen, hvor vi havde det fulde fokus på det.”

En enkel institution giver udtryk for, at de arbejder virkelig meget med video, og derfor har de skriftlig beskrevet brug af video, så det er en formaliseret del af den daglige praksis, som alle skal deltage i, og som hverken personale eller forældre kan sige nej til. Alle i personalegruppen skal således mindst to gange årligt indgå i filmede samspil, som efterfølgende analyseres på et personale-møde.

I denne institution er brugen af video også blevet introduceret til forældrene på et forældremøde, hvor der blev gennemført en videoanalyse for den samlede forældregruppe. Det medvirkede til at øge forældrenes forståelse for, hvordan video bliver brugt i den daglige praksis, og efterfølgende opleves der generelt en stor forældreopbakning. Forældrene låner også videoudstyr med hjem fra institutionen og gennemfører egne optagelser i hjemmet, så pædagogerne kan se børnene i andre samspil. På samme måde bruger institutionen også videooptagelser til at vise under personlige møder med de enkelte forældre, så de kan se deres barn i andre samspil og her få et tydeligere indblik i barnets styrker og ressourcer, så de bedre kan være med til at understøtte institutionens arbejde. Det har vist sig at være en rigtig god måde at vejlede forældre og skabe nytænkning.

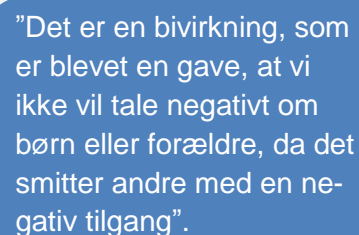
Herudover er der eksempler på, at der er gennemført særlige ICDP-forløb for hele personalegrupper, hvor der blev brugt de samme konsulenter, som stod for kommunens kursusforløb. Kursusdeltagerne gav også eksempel på, at metoderne og redskaberne var blevet introduceret til forældrene på et fælles forældremøde, og udvalgte forældre blev herefter udvalgt til at deltage i et særligt tilrettelagt ICDP-forløb. Kursusgruppen bestod både af ressourcestærke forældre og forældre med begrænset overskud. Her var det tydeligt, at det betød meget, at fokus var det gode samspil og det, vi hver især mestrer.

Generelt er det erfaringen med brug af videooptagelser i det pædagogiske arbejde, at både forældre og pædagoger ved at se optagelserne igennem kan drage egne slutninger og finde egne løsninger, og dermed sker der en bevidsthedsændring, holdningsændring og adfærdsændring, som almindeligvis ikke opnås ved en forældresamtale.

Herudover er der også positive erfaringer med at bruge video til at vejlede studerende, hvor de filmes sammen med børnene og bagefter evalueres. Tilbagemeldingen fra de studerende er i den forbindelse, at videoanalyser er en rigtig god metode til at blive klogere på eget arbejde og udvikle sig selv.

Anvendelse af ICDP i en styrket indsats for de udsatte børn og deres familier

Kursusdeltagerne peger på, at ICPD har skabt en kultur- og holdningsændring i institutionerne, som samtidig med de konkrete metoder og redskaber betyder meget i det daglige arbejde og især i arbejdet med de udsatte børn. Det handler bl.a. om en erkendelse af, at tilgangen til især udsatte børn og deres familier ofte tidligere var præget af en form for frasigelse af ansvar og en mere afventende holdning, i form af "hvis bare" børnene opførte sig anderledes, eller forældrene opførte sig anderledes, eller der blev tildelt særlig støtte, eller der var bedre fysiske rammer osv.

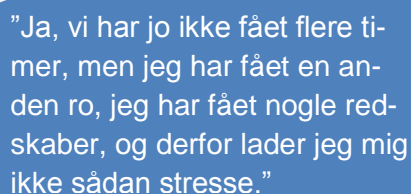
"Det er en bivirkning, som er blevet en gave, at vi ikke vil tale negativt om børn eller forældre, da det smitter andre med en negativ tilgang".

I dag oplever kursusdeltagerne, at tilgangen også til de

udsatte børn og deres familier mere er præget af forståelse og respekt. Samtidig er det vigtigt for medarbejderne i forhold til arbejdet med de udsatte børn og familier, at de ved, at det er OK at holde fast i de positive sider og starte der. Det med at se bag om handlingen og intentionen med handlingen er samtidig utrolig givende i arbejdet med børn og familier, som har det svært, da det skaber den nødvendige forståelse og indsigt hos medarbejderne.

I institutionerne arbejder alle meget tæt sammen og i en samhörighed, som betyder, at man kommer til at være meget tæt på hinanden. Det har givet en mærkbar ændring i institutionernes miljø og medarbejdernes faglige stolthed, når der er en skærpet opmærksomhed på de gyldne øjeblikke.

ICDP kommer på den måde til at betyde meget for børnene, personalet og forældrene. Systematikken er samtidig med til at skabe en helt anden pædagogisk erkendelse og viden, som også har betydning i arbejdet med udsatte børn. Det handler bl.a. om at blive bedre til at sætte ord på sit eget arbejde og systematisk beskrive, hvad man har gjort, hvorfor man har gjort det, og hvilken effekt det har haft. Denne systematik bidrager samtidig til, at det i større omfang i det pædagogiske arbejde er muligt at bruge hinandens styrker og personligheder.

”Ja, vi har jo ikke fået flere timer, men jeg har fået en anden ro, jeg har fået nogle redskaber, og derfor lader jeg mig ikke sådan stresse.”

Der gives udtryk for, at det også giver en anden ro, geist og arbejdsglæde at have dette fokus, for det forebygger stress og sygemelding. Samtidig fremhæves det, at det naturligvis ikke er det samme som at ”vende det blinde øje til” – for så er det omsorgssvigt.

Det vigtige er at tænke i mulige veje frem til den ønskede adfærd – også for forældrene. Det bliver en del af en proces, hvor det er vigtigt, at man ikke kommer til at udstille nogen. Det er handlingen, der bliver italesat - ikke personen, og fokus er således fremadrettet og åben til i fællesskab at finde veje til at opnå den ønskede handling. Undren er vigtig i den proces for hele tiden at forsøge at forstå det enkelte menneske og gennem denne forståelse være i stand til at ændre noget: ”Virkeligheden ændrer sig alt efter perspektivet”.

I forhold til arbejdet med udsatte børn peges der samstemmende på, at der er brug for at drøfte anvendeligheden af ICDP-metoderne og øvrige brugbare redskaber med flere faggrupper i kommunen, så alle, der samarbejder med børn og unge, forstår de ressource- og relationsorienterede tilgange og dermed kan opbygge et fælles sprog. En del af daginstitutionernes arbejde, og især i forhold til indsatsen for udsatte børn, tilrettelægges i samarbejde med f.eks. sundhedsplejersker, sagsbehandlere, psykologer, lærere m.m., og derfor vil det være en klar styrke for den fælles indsats, hvis der arbejdes ud fra nogle fælles ressource- og relationsorienterede principper og perspektiver.

Det er et arbejde, der allerede er iværksat i kommunen, og der er flere tiltag på vej med henblik på at øge forståelsen for de forskellige ”verdener”, og de lovgivningsmæssige krav, der gælder på de forskellige områder. Visitationsskemaerne er f.eks. ændret, så beslutningen om tildeling af støtte til et barn sker på baggrund af en beskrivelse og vurdering af, hvad der konkret er iværksat, og hvad der er brug for støtte til, og ikke hvilke mangler barnet har.

Generelt foreslår kursusdeltagerne, at de støttesystemer, der opbygges omkring udsatte børn og deres familier, bør være så fleksible, at det er muligt at tilrettelægge individuelle og justerbare løs-

ninger. Her peges der på, at det ville være givtigt for institutionerne at have en fast tilknyttet ressource- og relationskompetent psykolog eller lignende, som kunne se tingene mere udefra og måske stille nogle af "de irriterende spørgsmål", som det er svært for institutionerne selv at få øje på. Det kunne også være en form for "ressourcepædagog", som ville være god til at fastholde fokus på redskaber og metoder fra ICDP, og som måske også kunne indgå som en form for særlig vejleder for institutionerne. En ressourcepædagog, der var kendt i huset, ville samtidig nemmere kunne observere et barn. I dag bruges der i forbindelse med observationer mange møder på at opbygge en tryk relation og få et naturligt forhold til barnet, så det efterfølgende er muligt at gennemføre de planlagte observationer af barnet og barnets samspil.

5. Styrker og forbedringspotentialer i projektforsløbet, som de opleves af projektdeltagerne i Randers Kommune

Deltagerne fra projektinstitutionerne har efter afslutningen af kursusforsløbet givet udtryk for, at ICDP-kurserne generelt har været meget givende for institutionerne og direkte omsættelige. Grundlæggende giver kursusdeltagerne udtryk for, at kursusforsløbets meget konkrete anvisninger og direkte udgangspunkt i praksis har haft stor betydning for forsløbet, og det har givet mange AHA-oplevelser og nye forståelser og opfattelser af virkeligheden.

Det overraskede hovedparten af kursusdeltagerne, at ICDP-projektet indgik som en del af et større tværkommunalt projekt. Dette var imidlertid med til at give projektet en yderligere dimension, at den viden, der blev frembragt i forbindelse med projektet, også skulle udbredes til resten af landet.

Der gives udtryk for, at det stadig er en stor opgave at holde fast i perspektiverne og tænkningen i institutionerne, og her peges der på, at det vil være godt at lade flere fra personalegrupperne deltage i et tilsvarende kursus, da det er en metode og tilgang til børnene, der hele tiden skal holdes fast i, og som hele tiden kan udvikles yderligere.

"Utroligt at opdage hvad det betyder for både børn og voksne at fokusere på det, der virker – alle vokser – vi bliver høje."

Introduktionen i institutionerne skete primært via fælles oplæg og videoanalyser af udvalgte børn og samspillet med dem. Her gav nogle af kursusdeltagerne udtryk for, at de i starten godt kunne føle sig lidt bedrevidende. Introduktionen til hele institutionen kunne med fordel have fundet sted på et tidligere tidspunkt, da ville have gjort det nemmere at begynde at bruge redskaberne i opstartsfasen, så metoderne hurtigere blev omsat i praksis.

Gennem forsløbet og via netværksgrupperne har det været muligt at udveksle erfaringer med deltagerne fra de øvrige institutioner, og her peges der på, at det ofte har været en god kilde til yderligere inspiration og til at holde fast i ressourceperspektivet. Der er dog ikke umiddelbart et ønske om at fortsætte møderne i netværksgrupperne, da der gives udtryk for, at der i en periode er brug for at koncentrere tiden til direkte i institutionerne at arbejde videre med ICDP-metoderne i praksis.

Projektets klare styrke er oplevelsen af overskud og energi, som er et mærkbart udbytte for både børn og voksne, når der fokuseres på det, der virker, og på "at gribe hinanden i noget godt". ICDP-

metoderne har ikke kun betydning for børnene. Der følger også en personlig udvikling af hele personalegruppen, og det smitter af på hele miljøet i institutionen. Det har skabt en kultur- og holdningsændring i institutionerne, som har betydet meget for både børns og voksnes trivsel og ikke mindst for de udsatte børns udviklingsmuligheder.

Der gives her udtryk for, at det er som om, børnene har ændret sig, men i virkeligheden er det de voksnes tilgang til børnene, der har ændret sig. I den forbindelse er det tankevækkende for medarbejderne, hvor meget deres tilgang til børnene betyder for børnenes trivsel, og den rolle børnene mere eller mindre frivilligt har fået tildelt gennem samspelet med andre.

Kursusdeltagerne oplevede, at det i opstartsfasen var svært at komme igennem i personalegruppen og arbejde ud fra en ændret tilgang. Der manglede fælles ord og fælles forståelse for ICDP i institutionerne, og ofte blev kursusdeltagerne mødt med et "hvad er forskellen, det gør vi jo allerede i dag".

Samtidig var kursusdeltagerne i tvivl om deres rolle, og hvilke forventninger der var til deres indsats i forbindelse med projektet. Efterfølgende har Randers Kommune medvirket til at få udarbejdet en introduktionsvideo til ICDP, og der peges på, at det vil være en styrke for den videre udbredelse af indholdet.

Der gives imidlertid udtryk for, at det vil være en god investering, hvis flere medarbejdere får mulighed for at deltage i et tilsvarende kursusforløb. I dag opleves det til tider som en omfattende og tidskrævende opgave for kun to medarbejdere at skulle præge en hel personalegruppe – også selv om der er den ønskede ledelsesmæssige opbakning.

Herudover gives der udtryk for, at det ville betyde meget for arbejdet med de udsatte børn og deres familier, hvis ICDP-metoderne blev udbredt til de øvrige faggrupper i kommunen (sundhedsplejersker, lærere, sagsbehandlere og PPR), som arbejder med børn og unge. Det handler bl.a. om, at det er svært at fastholde et ressourceorienteret perspektiv, hvis andre faggrupper primært ønsker at af-dække og drøfte fejl og mangler.

"Vi har en anden børnegruppe, men det er de samme børn. Det er voksenrollen, som har ændret sig"

6. Projektets resultater og mulig effekt på længere sigt med henblik på at forebygge og begrænse udsathed i daginstitutioner

Det fremgår af evalueringen, at deltagerne undervejs i kursusforløbet har fået en anden holdning og forståelse for børn, kollegaer m.m., og det har medvirket til at give dem en helt anden tilgang til deres arbejde og de børn, som er en del af arbejdet. Flere deltagere har undervejs i forløbet fortalt

konkrete historier fra deres arbejde, som viser den positive betydning, det har for børnene, at der gennemgående arbejdes ud fra et ressource- og relationsperspektiv.

I forhold til arbejdet med de udsatte børn og deres familier kan det ud fra deltagernes beskrivelser og holdninger konkluderes, at ICDP medvirker til at forebygge og begrænse udsathed.

Denne konklusion bygger bl.a. på medarbejdernes beskrivelser af, hvordan et ændret perspektiv åbner et fokus på barnets styrker, som er med til at vise og tydeliggøre nogle nye handlemuligheder, som både fjerner medarbejdernes tidligere følelse af magtesløshed og over for forældrene viser nye positive sider af barnet, som også ændrer forældrenes perspektiv på barnet i en mere positiv retning.

Børn, der på denne måde er bevidstgjort om egne styrker og føler sig som en del af et positivt fællesskab, vil i sin videre færd i livet, bl.a. i forbindelse med overgangen til skole, have bedre forudsætninger for at indgå i de sociale samspil på en konstruktiv måde. Dette vil medvirke til at give barnet en større følelse af tryghed, så energien kan bruges på at lære og få en uddannelse.

Det er vigtigt også at være opmærksom på betydningen af medarbejdernes overskud og arbejdsglæde i det daglige arbejde, som medarbejderne giver udtryk for, at ICDP-metoderne ligeledes har bidraget til. Det rejser et perspektiv omkring forbedring af det psykiske arbejdsmiljø, som kan øge medarbejdernes trivsel og begrænse sygefraværet, som igen er med til at mindske belastningen i institutionerne.

I forhold til opgaven med at forebygge og begrænse udsathed anviser ICDP nogle konkrete værktøjer og redskaber, som

over for medarbejderne i institutionerne tydeliggør vigtigheden og meningen med deres arbejde.

Samtidig er det også en indsigt, der for nogle medarbejdere har været lidt "skræmmende", da det pludseligt er tydeligt, hvor stor en betydning, de som almindelige medarbejdere/pædagoger kan have for et barns trivsel og udvikling - alene ud fra den tilgang og holdning, de vælger at have og udstråle gennem arbejdet.

Her er den ledelsesmæssige forståelse og opbakning vigtig i forhold til muligheden for at erkende og acceptere, at det at arbejde med børn og unge eller mennesker i det hele taget er en særlig form for arbejde, som stiller krav til medarbejderens personlige egenskaber og kræver, at han/hun "tør" opbygge en relation og dermed komme tæt på de børn, der er i institutionen.

Arbejdet med ICDP i Randers Kommunes daginstitutioner har bidraget til at åbne nye perspektiver på arbejdet med udsatte børn, og forløbet har givet medarbejderne mod til at afprøve noget nyt, ligesom det har betydet meget, at der ledelsesmæssigt har været den fornødne opbakning, tillid og

"Det er egentlig en stor befrielse med ICDP, at jeg ikke skal ændre andre - det er bare mig selv, jeg skal ændre."

plads til, at medarbejderne under forløbet har kunnet arbejde med at udvikle egne holdninger og tilgange.

Resultatet, der peges på fra deltagerne, har været styrkelse af arbejdsglæden og engagementet og en begrænsning af den magtesløshed, som den enkelte i nogle situationer kunne føle sig ramt af. Den nye indsigt, som forløbet har bidraget til, har dog samtidig betydet, at medarbejderne i nogle situationer har været i en svær rolle, hvor det var deres opgave at stille spørgsmål ved nogle af kollegaernes holdninger, tilgange og metoder. Det har været en opgave, som har krævet noget tilvænnning for kursusedtagerne, og de har skullet arbejde en del med sig selv for at kunne se sig selv i den nye rolle, men også her har brugen af ICDP-metoder vist sig nyttig.

Et sidste element, som er vigtig i en opremsning af resultaterne og betydningen af anvendelsen af ICDP i det pædagogiske arbejde, er den systematik, der anvendes i forbindelse med metoderne. Systematikken gør det muligt for medarbejderne at sætte ord på deres egen praksis og herigenom opnå en større faglig indsigt.

Det er således tydeligt, at de gennemførte analyser af konkrete samspil med udsatte børn samtidig medvirker til at skabe en klarhed over, hvad der er iværksat, hvorfor, hvilken effekt det gav, og hvordan opgaven skal gribes an fremover. Det er altså i større omfang muligt at pege på, hvad der virker for det enkelte barn, og hvordan medarbejderne hver især kan fremme deres egne styrker til at skabe og fremme et positivt samspil

Afslutningsvis er det håbet, at denne evaluering kan inspirere og samtidig medvirke til at tydeliggøre den udvikling, de udvalgte daginstitutioner har været igennem med ICDP, og hvad det konkret har bidraget til bl.a. i forhold til arbejdet med at forebygge og begrænse udsathed. Endelig er det ønsket, at de indholdsmæssige beskrivelser måske kan medvirke til at nuancere debatten på børne- og ungeområdet, skabe nye perspektiver og vise vejen for nye og alternative løsninger.

